

УДК 159.98

DOI <https://doi.org/10.32840/2663-6026.2019.5-1.12>**С. В. Харченко**кандидат психологічних наук, доцент,
професор кафедри педагогіки та психології
Харківський національний університет внутрішніх справ

ВПЛИВ ЧИННИКА БАТЬКІВСЬКОЇ РОДИНИ НА РІВЕНЬ СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ ОСОБИСТОСТІ

Проаналізовані чинники родини, які впливають на рівень соціального інтелекту особистості. Показано, що серед особливостей батьківської родини на рівень розвитку соціального інтелекту особистості в юнацькому віці впливає її склад, особливості сімейного мікроклімату та характер стосунків дитина – батьки.

Метою статті було узагальнення даних щодо впливу сімейних стосунків на формування здібностей соціального інтелекту особистості.

У проведеному емпіричному дослідженні були застосовані методика визначення соціального інтелекту Дж. Гілфорда та М. Саліван, опитувальник «Поведінка батьків та ставлення підлітків до них» (ADOR), шкала сімейного оточення в адаптації С.Ю. Купріянова. Вибірку дослідження впливу особливостей сприйняття батьківського ставлення на рівень здібностей соціального інтелекту склали 60 курсантів (по 30 дівчат та юнаків віком 17–18 років з повних родин або тих неповних родин, де батько брав активну участь у долі дитини). Вивчення впливу сімейного оточення на особливості соціального інтелекту проводилося в групі кількістю 30 осіб (юнаки та дівчата), склад батьківської родини при цьому не враховувався.

Отримані в дослідженні дані не дали змогу визначити стиль виховання батьків, який би мав вирішальний вплив на особливості соціального інтелекту особистості в юнацькому віці. Але з'ясовано, що автономія у виховній практиці батьків є важливою для розвитку соціального інтелекту дітей. Ворожість, директивність і непослідовність у вихованні з боку батьків неоднозначно впливають на формування окремих здібностей, які становлять соціальний інтелект, але загалом цей вплив є скоріше негативним. Вказано, що вплив виховної практики батька на розвиток здібностей соціального інтелекту у дівчат є дещо більшим, ніж матері.

Виявлено, що загальний рівень соціального інтелекту в юнацькому віці достовірно пов'язаний з такими особливостями сімейного оточення в батьківській родині, як міра піклування членів родини один про одного, допомога, вираженість почуття приналежності, відкрите вираження негативних емоцій, низька активність членів сім'ї в різних сферах діяльності. Показано, що негативним чином на здібності соціального інтелекту в юнацькому віці впливають висока активність членів сім'ї в соціальній, інтелектуальній, культурній та політичній сферах діяльності.

Ключові слова: соціальний інтелект, здібності соціального інтелекту, соціальне середовище, виховні стратегії батьків, сімейне оточення.

Постановка проблеми. Внесок родини в становлення особистості складно переоцінити. З'ясовано, що сприятливими для розвитку здібностей соціального інтелекту дітей є позитивний сімейний мікроклімат, задоволення комунікативних потреб дитини, інтенсивна взаємодія з дорослим у формі неситуативно-особистісного спілкування, відсутність із боку батьків спроб не виправдано форсувати психічний розвиток дитини. Вплив дитячо-батьківських стосунків на розвиток здібностей соціального інтелекту в мвібутньому, наприклад у юнацькому та дорослому віці, вивчено, на нашу думку, не досить.

Мета статті. Метою статті було узагальнення даних щодо впливу сімейних стосунків на формування здібностей соціального інтелекту особистості.

Виклад основного матеріалу. Серед родинних чинників, що впливають на рівень соціаль-

ного інтелекту особистості, вчені звертали увагу на кількісний склад сім'ї, особливості ставлення до дитини, соціальний статус та фінансовий стан батьків, виховання поза межами родини (інтернат, дитячий будинок), дослідження родин хворих тощо.

За даними О.І. Власової, дорослі, які були в сім'ї старшими дітьми, мають достовірно вищі соціально-когнітивні властивості, а молодші сиблінги краще усвідомлюють зміст вербальної експресії та диференціюють власні емоції [1]. М.В. Картавенком був виявлений достовірний негативний зв'язок рівня соціального інтелекту з ситуацією, коли людина є однією дитиною в родині та коли батьки повністю задовольняють всі фінансові запити [4]. Л.Д. Деміна та Н.А. Лужбіна з'ясували, що соціальний інтелект вищий у старшокласників з повних, багатодітних сімей, із середнім

матеріальним забезпеченням, коли батьки займають різне соціальне становище (один батько – робітник, а інший – зі службовців або інтелігенції тощо) [2].

У дослідженнях О.І. Власової показано, що соціальна ізоляція дитини та авторитарність позиції батьків, їх прагнення повністю контролювати активність дітей, нетерпимість та емоційна реактивність не сприяють розвитку диференціації емоцій і активному формуванню емоційних еталонів у дитини дошкільного віку [1]. Зрозуміло, що обмеження емоційно-особистісної інтенсивності взаємодії або розмаїття комунікативних ситуацій за участю дитини знижує можливості формування здібностей соціального інтелекту. Відсутність достатнього комунікативного досвіду призводить до того, що дитина погано розуміє мотиви та наслідки своєї поведінки та поведінки іншого, невербальну та мовну експресію тощо.

І.Б. Кудинова детермінантою розвитку соціального інтелекту у старших школярів та студентів назвала позитивну роль стилю сімейного виховання «кооперація» та негативну – стилів «прийняття-відкидання», «авторитарна гіперсоціалізація» та «маленький невдаха» [6]. О.І. Пащенко показала, що істотними чинниками формування високого рівня соціального інтелекту в юнацькому віці з боку родини є:

– «авторитетний» стиль поведінки батька в сім'ї, що виражається у вимогливому і водночас шанобливому ставленні батьків до своєї дитини;

– наявність потреби дитини бути схожим на батька (ідентифікація з батьком) [7].

Важливі результати були отримані Н.Г. Пшук та А.О. Камінською під час вивчення особливостей соціального інтелекту референтних родичів осіб, які хворі на біполярний афективний розлад. Вченими з'ясовано, що у них вірогідно частіше порівняно з респондентами контрольної групи відзначається знижений рівень соціального інтелекту й усіх його окремих здібностей. Також був встановлений позитивний кореляційний зв'язок між окремими компонентами соціального інтелекту та якістю життя референтних родичів, хворих на біполярний афективний розлад [8].

Вивчався вплив на розвиток соціального інтелекту такого чинника, як виховання дитини поза сім'єю. М.О. Кудака та Т.Г. Каракіна виявили, що між підлітками, які виховуються в сім'ї та дитячому будинку, в цілому суттєвих відмінностей у загальному рівні розвитку соціального інтелекту немає, але були виявлені достовірні відмінності в розвитку здібностей розуміти зміну значення подібних вербальних реакцій людини залежно від контексту ситуації та внутрішніх мотивів поведінки людей на користь дітей, що виховуються в родині [5]. Раніше С.П. Єлшанський та С.В. Мешалевська отримали подібні дані про нижчий рівень соціаль-

ного інтелекту у підлітків, які виховуються в школі-інтернаті, порівняно з підлітками, які живуть у сім'ях [3].

У проведеному нами емпіричному дослідженні впливу сімейних стосунків на формування здібностей соціального інтелекту особистості були застосовані: методика визначення соціального інтелекту Дж. Гілфорда та М. Саліван, опитувальник «Поведінка батьків та ставлення підлітків до них» (ADOR), шкала сімейного оточення в адаптації С.Ю. Купріянова.

З метою вивчення впливу стилю виховання батьків на особливості соціального інтелекту особистості були сформовані 2 групи курсантів по 30 осіб (дівчат та юнаків віком 17–18 років з повних родин або тих неповних родин, де батько брав активну участь у долі дитини). Вивчення впливу сімейного оточення на особливості соціального інтелекту проводилося в групі дівчат та хлопців загальною кількістю 30 осіб, склад батьківської родини при цьому не враховувався.

Отримані в дослідженні дані не дають змогу стверджувати, що певний стиль виховання батьків має вирішальний вплив на особливості соціального інтелекту особистості в юнацькому віці.

Вивчення взаємозв'язку сприйняття ставлення батьків та складників соціального інтелекту у дівчат показало, що жорсткий контроль з боку матері, застосування влади, ігнорування власної думки дочки, сприйняття ставлення матері як ворожого, підозрілого, дистанція щодо її членів та непослідовність у її вихованні (показники «Позитивний інтерес», «Директивність», «Ворожість» та «Непослідовність») не були однозначно пов'язані з рівнем окремих складників та загальним рівнем соціального інтелекту дівчат (табл. 1).

Незалежність матері від доньки, її вимог, уникання опіки над нею, відсутність надмірної уваги до виховання (показник «Автономія») певною мірою сприяє розвитку більш високого рівня соціального інтелекту дівчини. Статистично достовірний позитивний взаємозв'язок був виявлений між цією вихованою практикою матері та рівнем розвитку здібності доньки розуміти зміну значення подібних вербальних реакцій людини залежно від контексту ситуації ($p \leq 0,01$) та загального рівня соціального інтелекту ($p \leq 0,05$).

Особливості сприйняття ставлення батька були більшою мірою, ніж матері, пов'язані з рівнем розвитку соціального інтелекту та окремих його складників у дівчат. Загалом негативно впливає на загальний рівень соціального інтелекту дівчат та окремих його складників такі стратегії у вихованні батька, як батьківська впевненість, увага до доньки, теплота й відкритість у відносинах, відсутність різких перепадів у методах виховання, домінування теплих дружніх відносин із чітким усвідомленням меж того, що можна й чого не можна

Таблиця 1

Взаємозв'язки сприйняття ставлення батьків та складників соціального інтелекту у дівчат

| Характер сприйняття ставлення | Показник за методикою Дж. Гілфорда, r_s | | | | |
|-------------------------------|---|-----------|-----------|-----------|------------------|
| | 1 субтест | 2 субтест | 3 субтест | 4 субтест | Загальний рівень |
| <i>Матері</i> | | | | | |
| Позитивний інтерес | -0,11 | 0,13 | -0,08 | 0,37' | 0,06 |
| Директивність | 0,20 | -0,32 | -0,25 | 0,11 | -0,13 |
| Ворожість | 0,20 | -0,38' | -0,07 | -0,32 | -0,18 |
| Автономія | 0,14 | 0,23 | 0,51'' | 0,00 | 0,41' |
| Непослідовність | 0,34 | -0,20 | -0,12 | 0,08 | 0,03 |
| <i>Батька</i> | | | | | |
| Позитивний інтерес | -0,18 | 0,14 | -0,27 | -0,35 | -0,28 |
| Директивність | -0,17 | -0,05 | -0,34 | -0,06 | -0,28 |
| Ворожість | -0,01 | -0,57'' | -0,27 | -0,39' | -0,20 |
| Автономія | 0,41' | 0,15 | 0,65'' | 0,00 | 0,56'' |
| Непослідовність | -0,18 | -0,17 | -0,24 | 0,25 | -0,18 |

Умовні позначки: * – $p \leq 0,05$ при $r_{\text{скр.}} = 0,36$; ** – $p \leq 0,01$, при $r_{\text{скр.}} = 0,47$ для $N = 30$

(показник «Позитивний інтерес») та сполучення надвимогливості, орієнтованої на еталон «ідеальної дитини», та відповідної занадто жорсткої залежності, з одного боку, та емоційно-холодним ставленням – з іншого (показник «Директивність»). Коли батько є людиною зовсім непередбачуваною, коли з досить високим ступенем імовірності в його поведінці можуть проявлятися зовсім суперечні одна одній психологічні тенденції (показник «Непослідовність»), але загалом негативно впливає на загальний рівень соціального інтелекту та окремих його складників у дівчат (див. табл. 1).

Сполучення надвимогливості, орієнтованої на еталон «ідеальної дитини», і відповідно, занадто жорсткої залежності – з одного боку, і емоційно-холодним ставленням – з іншого, у ставленні батька до дочки (показник «Ворожість») найбільш негативно впливає на рівень розвитку здібності до логічного узагальнення, виділення загальних істотних ознак у різних невербальних реакціях людини ($p \leq 0,01$) та на здібність розуміти логіку розвитку ситуацій взаємодії, значення поведінки людей у цих ситуаціях ($p \leq 0,05$) дівчат.

Автономія у вихованні батька має статистично достовірний зв'язок із загальним рівнем соціального інтелекту ($p \leq 0,01$) дівчат та таких окремих його складників, як здібність передбачати наслідки поведінки персонажів у певній ситуації ($p \leq 0,05$) та здібність розуміти зміну значення подібних вербальних реакцій людини залежно від контексту ситуації, яка їх викликала ($p \leq 0,01$).

Серед окремих здібностей, що становлять соціальний інтелект, найбільший вплив виховної практики батька зазнають такі здібності, як здібність передбачати наслідки поведінки персонажів у певній ситуації та здібність розуміти зміну значення подібних вербальних реакцій людини залежно від контексту ситуації, яка їх викликала.

Показник «Позитивний інтерес» матері виявився не пов'язаним із загальним рівнем соціального інтелекту юнаків, лише здібність розуміти зміну значення подібних вербальних реакцій людини залежно від контексту ситуації, що їх викликала, була статистично достовірно пов'язаною ($p \leq 0,05$) зі сприйняттям юнаками подібного ставлення матері (див. табл. 2).

Таблиця 2

Взаємозв'язки сприйняття ставлення батьків та складників соціального інтелекту у юнаків

| Характер сприйняття ставлення | Показник за методикою Дж. Гілфорда, r_s | | | | |
|-------------------------------|---|-----------|-----------|-----------|------------------|
| | 1 субтест | 2 субтест | 3 субтест | 4 субтест | Загальний рівень |
| <i>Матері</i> | | | | | |
| Позитивний інтерес | -0,04 | -0,28 | 0,38* | 0,02 | 0,10 |
| Директивність | -0,25 | -0,52** | -0,53** | -0,07 | -0,57** |
| Ворожість | -0,13 | -0,22 | -0,18 | 0,03 | -0,20 |
| Автономія | 0,43* | 0,28 | 0,58** | 0,19 | 0,63** |
| Непослідовність | -0,15 | -0,15 | -0,13 | 0,39* | -0,06 |
| <i>Батька</i> | | | | | |
| Позитивний інтерес | -0,25 | 0,06 | -0,43* | 0,07 | -0,40* |
| Директивність | -0,19 | -0,63** | -0,65** | -0,37* | -0,62** |
| Ворожість | -0,17 | -0,23 | -0,50** | 0,28 | -0,42* |
| Автономія | 0,54** | 0,21 | 0,42* | -0,06 | 0,62** |
| Непослідовність | -0,17 | -0,43* | -0,64** | 0,32 | -0,56** |

Умовні позначки: * – $p \leq 0,05$ при $r_{\text{скр.}} = 0,36$; ** – $p \leq 0,01$, при $r_{\text{скр.}} = 0,47$ для $N = 30$

Директивність матері статистично достовірно негативно ($p \leq 0,01$) пов'язана у юнаків із загальним рівнем соціального інтелекту та такими здібностями, як здібність розуміти зміну значення подібних вербальних реакцій людини залежно від контексту ситуації, що їх викликала, та зі здібністю до логічного узагальнення, виділення загальних істотних ознак у різних невербальних реакціях людини.

Статистично достовірний позитивний взаємозв'язок був виявлений між показником автономії у вихованні матері та здібністю передбачати наслідки поведінки персонажів у певній ситуації ($p \leq 0,05$), розуміти зміну значення подібних вербальних реакцій людини залежно від контексту ситуації, яка їх викликала ($p \leq 0,01$), а також загальним рівнем соціального інтелекту ($p \leq 0,01$) юнаків (див. табл. 2).

Позитивний інтерес батька, який сприймається як батьківська впевненість у собі, увага, теплота й відкритість відносин, відсутність різких перепадів у методах виховання, домінування теплих дружніх відносин із чітким усвідомленням границь того, що можна й чого ні статистично достовірно ($p \leq 0,05$) негативно впливає на загальний рівень соціального інтелекту та здібність розуміти зміну значення подібних вербальних реакцій людини залежно від контексту ситуації, яка їх викликала, у юнаків (див. табл. 2).

Директивність батька як сполучення надвимогливості, орієнтованої на еталон «ідеальної дитини», та відповідної занадто жорсткої залежності, з одного боку, та емоційно-холодним відношенням – з іншого, також загалом негативно впливає на загальний рівень соціального інтелекту ($p \leq 0,01$) та окремих його складників у юнаків (див. табл. 2).

Таким чином, автономія у виховній практиці батьків є важливою для розвитку соціального інтелекту дітей. Ворожість, директивність і непослі-

довність у вихованні з боку батьків неоднозначно впливають на формування окремих здібностей, які становлять соціальний інтелект, але загалом цей вплив є скоріше негативним.

Результати вивчення впливу сімейного оточення в батьківській родині на особливості соціального інтелекту в юнацькому віці відображено в табл. 3.

З'ясовано, що чим вища міра піклування членів родини одне про одного, допомога один одному, вираженість почуття приналежності до сім'ї, тим статистично достовірно ($p \leq 0,05$) вищий у юнацькому віці загальний рівень соціального інтелекту та таких його здібностей, як здібність до логічного узагальнення, виділення загальних істотних ознак у різних невербальних реакціях людини та здібність розуміти зміну значення подібних вербальних реакцій людини залежно від контексту ситуації, яка їх викликала (див. табл. 3).

Дозвіл у сім'ї відкрито діяти і виражати свої почуття загалом позитивно впливає на рівень соціального інтелекту та більшості окремих здібностей у юнацькому віці.

Відкрите вираження гніву, агресії і конфліктних взаємин у цілому статистично пов'язане із загальним рівнем соціального інтелекту та таких його здібностей, як здібність передбачати наслідки поведінки персонажів у певній ситуації та здібність розуміти зміну значення подібних вербальних реакцій людини залежно від контексту ситуації, яка їх викликала.

На рівень соціального інтелекту та особливо на рівень розвитку здібності розуміти зміну значення подібних вербальних реакцій людини залежно від контексту ситуації, яка їх викликала ($p \leq 0,01$), впливає заохочення членів сім'ї до самоствердження, незалежності, самостійності в обмірковуванні проблем і прийнятті рішень (див. табл. 3).

Висока орієнтація в родині на досягнення в різних видах діяльності (навчання, робота та ін.)

Таблиця 3

Взаємозв'язок сприйняття сімейного оточення та складників соціального інтелекту

| Показник сімейного оточення | Показник за методикою Дж. Гілфорда, r_s | | | | |
|--------------------------------------|---|-----------|-----------|-----------|------------------|
| | 1 субтест | 2 субтест | 3 субтест | 4 субтест | Загальний рівень |
| Показники відносин між членами сім'ї | | | | | |
| Згуртованість | 0,21 | 0,39* | 0,43* | 0,12 | 0,41* |
| Експресивність | 0,17 | 0,15 | 0,32 | -0,06 | 0,26 |
| Конфлікт | 0,44* | 0,17 | 0,38* | 0,07 | 0,45* |
| Показники особистісного зростання | | | | | |
| Незалежність | 0,18 | 0,21 | 0,51** | -0,16 | 0,30 |
| Орієнтація на досягнення | -0,37* | -0,17 | 0,00 | 0,08 | -0,19 |
| Інтелектуально-культурна орієнтація | -0,52** | -0,11 | -0,12 | -0,40* | -0,42* |
| Орієнтація на активний відпочинок | 0,11 | 0,36* | 0,20 | -0,01 | 0,28 |
| Морально-етичні аспекти | 0,02 | -0,07 | 0,36* | 0,19 | 0,18 |
| Організація | 0,01 | 0,15 | 0,14 | 0,12 | 0,21 |
| Контроль | -0,01 | -0,09 | -0,15 | 0,26 | -0,01 |

Умовні позначки: * – $p \leq 0,05$ при $r_{скр.} = 0,36$; ** – $p \leq 0,01$, при $r_{скр.} = 0,47$ для $N = 30$

загалом негативно впливає на рівень соціального інтелекту та особливо на рівень розвитку здібності передбачати наслідки поведінки персонажів у визначеній ситуації.

Активність членів сім'ї в соціальній, інтелектуальній, культурній та політичній сферах діяльності пов'язана негативним статистично достовірним зв'язком з рівнем соціального інтелекту ($p \leq 0,05$) та таких його окремих здібностей, як здібність передбачати наслідки поведінки суб'єктів у певній ситуації ($p \leq 0,01$) і здібність розуміти логіку розвитку ситуацій взаємодії, значення поведінки людей у цих ситуаціях ($p \leq 0,05$). При цьому орієнтація на активний відпочинок загалом позитивно пов'язана з рівнем розвитку соціального інтелекту, особливо здібності до логічного узагальнення, виділення загальних істотних ознак у різних невербальних реакціях людини ($p \leq 0,05$).

Ступінь сімейної поваги до етичних і моральних цінностей і положення, порядок і організованість, структурування сімейної діяльності, фінансове планування, ясність і визначеність сімейних правил і обов'язків виявилися мало пов'язаними з рівнем соціального інтелекту учасників дослідження.

Висновки і пропозиції. У дослідженні не виявлено певного стилю виховання батьків, який би мав безперечно вирішальний вплив на рівень соціального інтелекту особистості в юнацькому віці. Але було з'ясовано, що для розвитку соціального інтелекту дітей важлива автономія у виховній практиці батьків. Ворожість, директивність і непослідовність у вихованні з боку батьків неоднозначно впливають на формування окремих здібностей, які становлять соціальний інтелект, але загалом цей вплив є скоріше негативним.

Отримані дані свідчать про певну специфіку щодо впливу на розвиток соціального інтелекту виховних практик батька та матері. Так, вплив виховної практики батька на розвиток здібностей соціального інтелекту у дівчат більш значний, ніж матері.

Із загальним рівнем соціального інтелекту в юнацькому віці достовірно пов'язані міра піклування один про одного членів родини, допомога, вираженість почуття приналежності до сім'ї, відкритим вираженням гніву, агресії і конфліктних взаємин, низькою активністю членів сім'ї в різних сферах діяльності. Негативним чином на здібності соціального інтелекту в юнацькому віці впливають висока орієнтація в родині на досягнення в різних видах діяльності (навчання, робота та ін.), активність членів сім'ї в соціальній, інтелектуальній, культурній та політичній сферах діяльності.

Поза увагою проведеного емпіричного дослідження залишилися особливості формування соціального інтелекту юнаків та дівчат, які виховувалися лише одним з батьків, що визначає перспективу подальших досліджень.

Література:

1. Власова О.І. Психологічна структура та чинники розвитку соціальних здібностей : автореф. дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.07. Київ, 2006. 43 с.
2. Демина Л.Д., Лужбина Н.А. Факторы становления и развития социального интеллекта личности. *Известия Алтайского государственного университета*. 2005. № 2. С. 104–107. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/factorystanovleniya-i-razvitiya-sotsialnogo-intellekta-lichnosti> (дата звернення: 12.01.2018).
3. Елшанский С.П., Мешалевская С.В. Исследование социального и эмоционального интеллекта у старших подростков, обучающихся в школах-интернатах. *Вестник Московского государственного гуманитарного университета им. М.А. Шолохова. Педагогика и психология*. 2009. № 3. С. 22–26. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/issledovanie-sotsialnogo-i-emotsionalnogo-intellektov-u-starshih-podrostkov-obuchayuschih-sya-v-shkolah-internatah> (дата звернення: 12.01.2018).
4. Картавенко М.В. Роль различных сторон интеллекта в социальной успешности личности. *Известия ТРТУ. Тематический выпуск. Медицинские информационные системы*. Таганрог : Изд-во ТРТУ, 2006. № 11 (66). С. 210–212.
5. Кудака М.А., Каракина Т.Г. Характеристика особенностей социального интеллекта подростков, воспитывающихся в детских домах. *Гуманитарные научные исследования*. 2015. № 8. URL: <http://human.snauka.ru/2015/08/12290> (дата звернення: 19.11.2016).
6. Кудинова И.Б. Психологические условия становления социального интеллекта личности (на примере старшеклассников и студентов) : автореф. дис. канд. психол. наук : 19.00.01. Новосибирск, 2006. 25 с.
7. Пащенко Е.И. Соотношение социального интеллекта, когнитивных и психосоциальных характеристик в период ранней взрослости : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.13. Санкт-Петербург, 2003. 20 с.
8. Пшук Н.Г., Камінська А.О. Особливості соціального інтелекту референтних родичів пацієнтів, які хворіють на біполярний афективний розлад. *Запорізький медичний журнал*. 2017. Т. 19, № 4 (103). С. 487–491.

Kharchenko S. V. The influence of the factor of the father family on the level of social intellectual personality

The family factors that influence the level of social intelligence of the individual are analyzed. It is shown that among the various features of the parental family, the level of development of the social intelligence of a person at a young age is influenced by its composition, peculiarities of the family microclimate and the nature of the child-parent relationship.

The purpose of the article was to summarize data on the influence of family relationships on the formation of abilities of social intelligence of the individual.

The author in empirical research used the method of determining the social intelligence of J. Guildford and M. Sullivan, the questionnaire "The behavior and attitudes of parents of adolescents to them" (ADOR), the scale of a family environment in the adaptation of S.Yu. Kupriyanov.

The study the influence of parenting style on the features of social intelligence of the individual were examined 60 people (girls and boys aged 17–18 years, from full families or single-parent families, where the father took an active part in the fate of the child). The study of the influence of family environment on the features of social intelligence was conducted in a group of girls and boys with a total number of 30 people, the composition of the parental family was not taken into account.

The data obtained in the study did not allow to determine the parenting style, which has a decisive influence on the peculiarities of the social intelligence of a person at a young age. But it has been found that autonomy in parental educational practices is important for the development of children's social intelligence. Hostility, directivity, and inconsistency in parental education do not influence the formation of individual abilities that constitute social intelligence, but in general, this influence is more likely to be negative. It is specified that the influence of educational practice of the father on the development of social intelligence abilities in girls is more significant than the mother.

It is revealed that the general level of social intelligence in adolescence is reliably related to such features of family environment in the parent family as a measure of caring for family members about each other, help, expressive sense of belonging, open expression of negative emotions, low activity of family members in different areas of activity. It is shown that the high activity of family members in the social, intellectual, cultural and political spheres of activity is adversely affected by the ability of social intelligence in adolescence.

Key words: *social intelligence, ability of social intelligence, social environment, parenting strategies, family environment.*